

Király Zoltán

Újabb pataki diákanekdotákról

Az anekdotagyűjtők, a közlők, a szerkesztők és a kiadó – szinte valamennyien volt pataki diákok – a pataki anekdoták ötödik kötetét nyújtják át az olvasóknak. Meglepő ez a szinte elapadhatatlan humor és elmésség, amely végigvonul a Református Főiskola elmúlt évszázadain.

A 2011-es esztendőben fennállásának 480. évét ünnepli a Sárospataki Kollégium, amely az eltelt közel fél évezred alatt – ha sok üldöztetést és megpróbáltatást kellett is elszenvednie – Magyarország egyik leghíresebb protestáns iskolája lett. Bekapcsolódott az európai kultúra szellemi véráramába, összegyűjtötte falai között a tudós koponyákat, kiváló tanítómestereket, és a hosszú évszázadok alatt sok kiművelt emberfőt, nagy szellemet, sőt vezéregyéniséget nevelt és adott az országnak. Emellett megteremtődött, kifomálódott benne az úgynevezett *pataki szellem*, amelyet talán a régebben oly nagyra tartott *genius loci*, vagyis a *hely szelleme* fogalmával lehet érzékeltetni. Hogy ez a szellem mindmáig mennyire élő és eleven, annak sok egyéb mellett az is egyik bizonyítéka, hogy szinte kifogyhatatlan az a sok-sok vidám és szomorkás, tanulságos vagy csattanós történet, amely az ősi falak között és környezetében történt; hagyományozódik tovább és válik közkinccsé, mint a *pataki diákvilág anekdotakincse*.

„Az anekdota görög szó, a „*kiadatlan*”-t jelentő *anekdoton* szó többes számú alakja, jelentése tehát „*kiadatlanok*” – írta Harsányi

István egy korábban tervezett előszóban, majd így folytatja: „Java részük valóban kiadatlan, szájról-szájra terjed, csiszolódik, hagyományozódik, akárcsak egy nép mondakincse vagy mesevilága. Emlékiratokban, levelekben, kéziratokban is lap-pang belőlük jó néhány, de az idő múlásával egyre jobban tizedelődik állományuk. Ezért is rendkívül fontos, hogy a gyűjtők idejében lecsapjanak a veszendő anyagra és megmentsenek belőle annyit, amennyit csak lehet.” Saját meghatározásom szerint az anekdota rövid, személyhez, időhöz és helyhez kötött hiteles, egyes emberekre, társadalmi csoportokra, kisebb-nagyobb közösségekre, a kor társadalmi viszonyaira is jellemző, gunyoros, komikus, jóízű előadásban megfogalmazott, rendszerint több-kevesebb humorral színezett, csattanós történet. Amíg feledésbe nem merül, az anekdotának, nemzedékről-nemzedékre szállva, erős hagyományőrző szerepe is van. Sokszor élesen és pontosan, sokszor görbe tükörben mutatja a hely és a kor arculatát vagy a központi személy karakterét, az irónia és a humor színes papírába csomagolva. Ám mégiscsak az akkori idők és arcok képmása tükröződik a történetekben, ha elrajzoltan és karikatúra-szerűen is. Annak a világnak a tükörszilánkjai, amelyben születtek, ahol megtörténtek, amelyről mesélnek. Természetesen az elmesés, tartalmas anekdoták megelevenedéséhez idő kell, akkor is, ha általában rövid idő alatt, egy bizonyos helyzetben vagy

szituációban rövid idő alatt keletkeznek. Hiszen az iskolapadban ülő fiatalok, vagy a koncentráló tanárok inkább az előttük álló jövőre összpontosítanak. S amint telnek az évek, csak jóval később kezdenek újra visszaemlékezni a „régii szép időkre”, amikor „olly csuda dolgok történtek”; és már nyugodtan be lehet vallani a furfangos csibészéseket is.

A többnyire szóbeli módon, társaságban, összejöveteleken, találkozókon elhangzó, elmesélt pataki anekdoták összegyűjtésének, leírásának igénye időnként fel-felmerült annak érdekében, hogy ne sülyedjenek a feledés homályába. Bizonyára azért is, hogy a volt diákok fiai, unokái, utódai okuljanak-épüljenek őseik viselt dolgaiból, jeles cselekedeteiből. A nyomtatásban megjelent első két gyűjtemény volt pataki öregdiákok, nyugdíjas tanárok és professzorok közös összefogásával jelent meg a múlt század első felében: *A pataki diákvilág anekdotakincse*, I. kötet (Komáromi János közreműködésével szerkesztette Panka Károly dr. Kiadja a Sárospataki Diákok Országos Szövetsége, Budapest, 1927. 270 o.) és *A pataki diákvilág anekdotakincse*, II. kötet (Komáromi János közreműködésével szerkesztette Dr. Panka Károly országgyűlési könyvtárigazgató, a Pataki Diákok Országos Szövetsége Budapesti Egyesületének elnöke. Kiadja a Pataki Diákok Országos Szövetségének Budapesti Egyesülete, Budapest, 1930. 231 o.).

Ezután hosszabb ideig a viharos történelmi évtizedek nem tették lehetővé újabb hasonló kiadványok létrejöttét. Sőt, a kommunista diktatúra inkább szétverni igyekezett a nemes hagyományokat, mintsem megőrizni. 1951-ben megszüntették a Teológiai Akadémiát, 1952-ben pedig államosították a Református Gimnáziumot. A hely szellemét azonban nem lehetett megölni. Budapesten 1960-ban Pataki Öregdiákok Baráti Köre néven újjáéledt a patakiak volt

országos szövetsége, amelynek lelkes szervezője, összetartója, motorja Harsányi István, a neves tudós, volt pataki diák és tanár lett. A budapesti klubestek keretében a baráti kör 1975–1978 között négyszer tartott anekdotaestet, s ezzel gyarapította a lejegyzett anyagot. Az akkori rendszer könyvkiadási politikája azonban nem engedte megvalósulni a tervet. Harsányi István utóbb fiatalabb kollégáira bízta az anekdotakincs gondozását. Így jelenhetett meg a pataki diákok 1996-ra szervezett Világtalálkozója *A pataki diákvilág anekdotakincse* III. kötete (Dr. Harsányi István gyűjtése alapján, Fekete Gyula közreműködésével. Szerkesztők: Benke István, Bolvári-Takács Gábor, Egey Tibor, Király Zoltán, Lázár Oszkár, Szabó Csaba. Kiadja a Sárospataki Református Kollégium Alapítvány, Sárospatak, 1996. 242 o.). A felbuzdult anekdotagyűjtők és a kedvező fogadtatás ösztönző hatására a szerkesztők négy esztendő alatt összeállították a következő kötetet: *A pataki diákvilág anekdotakincse* IV. kötet (Feldolgozta és sajtó alá rendezte Király Zoltán. Szerkesztők: Benke István, Bolvári-Takács Gábor, Egey Tibor, Király Zoltán, Lázár Oszkár, Szabó Csaba. Kiadja a Pataki Diákok Szövetsége, Sárospatak, 2001. 255 o.).

Amint egy-egy idősebb generáció végigtekint élete elmúlt évtizedein, ismét felmerülnek a múlt megszépült, feledhetetlen emlékei és a személyes élmények. A IV. kötet megjelenése óta eltelt kilenc esztendőben újra sok remek, szellemes, jellegzetes anekdotát gyűjtöttünk össze, régít és újakat egyaránt: ebben az ötödik kötetben nyújtjuk át az olvasóknak.

A pataki világ anekdotáiban ott él, ott lebeg a genius loci, a sokszor idézett és emlegetett pataki szellem, amely több mint ötöd-fél évszázad alatt formálódott, vált jellegzetessé, de amelyet néhány szóval talán nem is lehet meghatározni. Jelent nemes

eszméket, elkötelezettséget, Istenbe és tudásba vetett hitet, önzetlen önfeláldozást, erkölcsi tartást, bár olykor bizonyos rebellis magatartást is, vidám lelkületet és sok-sok humort. Mindezekből sok mindent megérez az az olvasó is, aki már nem ismerhette, esetleg csak hírből ismeri a bennük szereplő személyeket, eseményeket. A történetek az idők folyamán formálódnak, csiszolódnak, csattanósabbá válhat-

nak, ezért szerzőkről ritkán beszélhetünk. A szövegek végén a leírónak, a beküldőnek, a közlőnek a neve szerepel, kivéve, amelyekben a szerző a vele történt, vagy a szemtanúként átélt eseményeket maga írja le. Ebből ered, hogy egy-egy anekdotának több változata is közszájon foroghat. Egy azonban valamennyiben közös: a pataki szellemiségből fakadó és áradó egészséges humor.

(„A pataki diákvilág anekdotakincse” 2012-ben megjelenő V. kötete tervezett előszavának közlésével egyrészt felhívjuk a figyelmet a Sárospataki Református Kollégium Alapítvány kiadásában hamarosan megjelenő műre, másrészt kegyelettel emlékezünk a közelmúltban elhunyt Király Zoltán költőre, műfordítóra, a IV. és V. anekdotakötet sajtó alá rendezőjére.)

Gyöngyökkel gyökerezteél